

Ք Ե Փ Ի Ի Ո

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ե Ա Յ

Ինչ որ խմբագրութեան և Տնօրէնութեան կը վերաբերի պէտք է ուղղել առ ՊԵՏՐՈՍ ԲՈՐԹՈՒՔԱՆ ԵԱՆ, Պոլսի Մէրճանը Իմամ—Սըի Խան, Թիւ 4 : — Անվճար նամակ կամ ծրար կը մերժուի : Օրագիրն առն շաբաթու հինգշաբթի օրերը կը հրատարակուի : Վեցամսեայ շրջանին գինը 20 զուրուշնոց արծաթ ֆէթէ ԿԱՆԻՍԻՎ վճարելի, ամէն Թիւէ կրնան ստորագրուիլ : — Դուրս երթալիք Օրագրոյ ճամբու ծախքը ամսոյն վրայ է : — Ծանուցման տողը 4 զուրուշ :

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԿԸՆԴՈՒՆՎԱԼՆ. Կ. ՊՕԼԻՍ Օրագրոյ գրասենեակը : — Թիֆլիզ Մեծարդոյ Աղէքսանդր աղա Երեցեան : — Զմիւռնիա Արշալուոյ գրասենեակը : — Թէքիրտաղ Պ. Թադևոս Ֆէպլեան : — Կէյփ, Օրթագիւղ, Դենձըար Պ. Խաչատուր Մանուէլեան : — Տրապիզոն Պ. Խաչատուր Էրմանեան :

ԱՐԳԱՅԻՆ

Մինչեւ ցարդ Մահմանադրութեան դործադրութիւնը ուշանալուն համար թէ Մայրաքաղաքիս աղգայիններէն եւ թէ դաւառներէն դանդաղատանաց ձայներ կը լսուին. կը յուսանք որ այս կէտը Մահմանադրութեան դործադիր Յանձնաժողովոյ աղգատէր անդամոց ուշադրութիւնէն չվրիպիր :

Կը լսենք նաեւ որ Թադական խորհուրդներէն մէկ քանին ընտրելեաց ցանկը չեն պատրաստեր տակաւին, եւ չի պատրաստելու պատճառն ալ Մահմանադրութեան հրատարակմանը սպասելին է եղեր :

Ըստ մեզ՝ այս պատճառը պատրուակ մ'է միայն, դործը ալ աւելի ետ ձգելու համար. բայց երանի՜ թէ մեր կարծածին պէս չըլլար :

Եթէ մեր այս բաժը բացատրութեան էր կարօտի, առ գիտադութիւնը կրնայ սրգարայնել ըսածնիս, թէ որ տարա՛յցս կամ կասկած մ' ունին, Մապատուական լրագրոյն մէջ հրատա-

րակուած Մահմանադրութեան փոփոխեալ կէտերը կրնան աչքէ անցնել, որով կարծենք ամեն բան կը դիւրանայ, եւ հարկ չմնար Մահմանադրութեան հրատարակմանը սպասել :

Կը լսենք որ Եէնի—Պալու բնակող Հայազգի հարուստներէն մէկը Թաղին եկեղեցւոյն եւ աղջկանց դպրոցին 40,000 զուշ կուտայ եղէր, մեռնելէն ետեւ իր մարմինը եկեղեցին թաղուելու համար. սակայն թաղեցիք դէմ են այս բանին :

Մենք այս կէտին մէջ երկու բան կը նշմարենք :

Ա. Այսօր թէ որ յիշեալ անձը այսչափ դուժարով եկեղեցին թաղուելու իրաւունքը ձեռք բերէ, շատ հաւանական կերեւայ մեզի որ վաղը ուրիշ մ'ալ 40,000 կամ ալ աւելի եւ կամ պակաս տալով նոյն իրաւունքը ուղէ ձեռք բերելու նոյնպէս ուրիշ մ'ալ, տակաւին մէկ ուրիշը առանց ստակի եկեղեցին թաղուելու համար վէճ յարուցանէ, որ անպատեհ բան մը չէ :

Բ. Սովորութեան եկեղեցիները քաղաքներու կամ գիւղերու մէջ ըլլալուն համար՝ ըստ առողջապահիկ օրինաց գերեզմաններն ալ քաղաքներէ եւ գիւղերէ դուրս ըլլալ որոշուած է, եւ աս ալ անոր համար որ՝ որովհետեւ մարդու անշնչացեալ մարմինը թաղուելէն ետեւ, կըսկսի մարմինն ու ոսկորները փատիլ եւ հոսիլ. ասով՝ ինչպէս յայտնի է, մեր չնած օգը (որ միայն թթուածին ըստած տեսակն է, եւ այն ալ մեր դուրս տուած բորակածին ըստած օդէն ¹), մաս պակաս) հարկաւ կ'ապականի եւ մինչեւ կ'ազաւի եւ զանազան վտանգաւոր ու մահացուցիչ հիւանդութիւններ ալ առաջ կուգայ, մանաւանդ. Եէնի—Գափուի պէս խոնաւ կլիմայի մը տակ այս հետեւութիւնը անյուսալի չէ անշուշտ:

Մեր այս ըսածէն՝ ինչպէս յայտնի կ'երեւայ, առողջապահիկ կանոնաց բոլորովին հակառակ է:

Յիշեալ անձը եթէ ուզէ, նոյն դրամը յառաջագիմութեանը կրնայ դործածել, որ անշուշտ մեծ չնորհակալութեամբ կընդունուի, եւ ասով իր անունը աւելի կ'անմահանայ. վասն զի մարդ մեռնելէն ետեւ՝ եկեղեցին թաղուելէն կամ չթաղուելէն ի՞նչ չափ, եւ թէ մարդս յաւիտեանականութիւն առաջնորդողը աւելի մարդուս դործքն ու հաւատքն է, քան թէ եկեղեցին թաղուիլը:

Եւ յուսանք որ մեր ըրած գիտողութիւնը ծանր չերեւելով՝ մեր առաջնորդութիւնն ալ ընդունելութիւն կը գտնէ յիշեալ անձէն:

ՅՈՐԴԱՐ ԳԱՍՏԻԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ

Մարդկային ընկերութեան ծաղումէն մինչեւ հիմա անոր ընթացքին պատմութիւնը անանկ զարհուրելի և ցաւալի իրողութիւններ կը ներկայացնէ մեզի՝

որոնց պատճառը ուրիշ բան չէ, բայց միայն հաստիարակութեան կամ դաստիարակութեան հիմնական դրութեան պակասութիւնը: Ասիկայ առաջին հայեցուածքով աչքի զարնող իրողութիւն մ'է, որ ընդհանուր ազգաց պատմութեան ուրուագիծն է կրնանք ըսել, վասն զի մեռնելէ երկրորդական ու երրորդական լեւեակներ են: Այլ ձգենք մեզի հիմա անցեալին պատմութիւնը ընդհանուր պատմութեան մէջ, վասն զի մեր նպատակը ոչ պատմագրութիւն ընել է հոս և ոչ ալ մեր անցեալին վրայ ընդհանուր գաղափար մը տալ, բայց սա շատ իրաւացի կը թուի մեզի որ ներկային բազմազան ու ցաւալի իրողութիւնները՝ զորս մեր աչքն իսկ կը տեսնենք շարունակ, անցեալին ծնունդն է միայն:

Ըսածնիս հաստատելու համար շատ մը ապացոյցներու դիմելու հարկ մը չենք տեսներ ամենեւին, վասն զի հաստատողօրէս այն ամեն ընտանեկան վերովմանէքները, անփորձ և իրենց վեժմ ու սրբազան պաշտօնին անյարմար ծնողաց անուղիղ և փնասակար դրութիւններն ու սկզբունքները, մարդկային ընկերութեան ո՛չ բարւոք զարգացմանն ու յետագիմութեանը համար եղած ու ծագած վեճերը, շահասիրութեան՝ անձնասիրութեան՝ գոռոզ հպարտութեան և փառասիրութեան ատելի ևս և մարդկութեան և քրիստոնէութեան արատ բերող ախտերը, անխիղճ զրպարտութիւնը, անմեղ զոհեր, անհաշտ ատելութիւնը և զաղտազոյի դաւադրութիւնը նոյն իսկ մեր ըսածը կը հաստատեն: Հետեւաբար ի՞նչ պակասութիւններ և փնասակար սովորութիւններ վրան որոնք դաստիարակութեան պակասութեանն մեծ ըրած չըլլան ժողովուրդին մէջ:

Իրաց այս վիճակը անշուշտ յեղա-

անոնց ճշմարիտ դաստիարակութեանը :

ԹԱՏՐՈՆ

ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Տես Թիւ 14 .

Ուրեմն ժողովուրդին բարոյականութեանը համար անանկ դրութիւն մը հարկ է, որ հիմնական միանգամայն զուարճալի՝ պարզ ու փորձառնական ըլլայ, այսինքն անանկ դրութիւն մը՝ որուն մէջ բովանդակուած ըլլայ դարուս գաղափարները՝ օգտակարութիւն և յառաջագիւ մութիւն, և իրօք ալ անանկ պէտք է ըլլայ . վասն զի ինչ օգուտ կրցան ընել մինչև ցարդ բարոյականի համար խորհուած ու աւանդուած այնչափ իրարու ներհակ և բարոյականութեան բնութեանէն տարբեր դրութիւնները, և ի՞նչ արդիւնք կրցան առաջ բերել բաց ՚ի իրական փաստերէ, և բաց ՚ի մարդկութեան և քրիստոնէութեան մէջ մուտ ընել տուած ամօթալի խտրութիւններէ և կոյր նախասպառնումներէ :

Որ և է դրութիւն հիմնական ընելու համար միայն բնութիւնը զննելու և զանի առաջնորդ ունենալու է . վասն զի բնութեանէն զատ՝ ի՞նչ բան անփոփոխելի օրինաց կ'ենթակայի : Ուստի ժողովուրդին բարոյականութեանը համար բնութեան անփոփոխելի օրէնքները դիտելով՝ անկէ առնելու է բարոյական դաստիարակութեան հիմնական սկզբունքը :

Փորձառութիւնը կ'ուսնցնէ մեզի, որ դրութեանց սխալումները բնութիւնը զննելէ, այսինքն դիտողութիւն չընելէ առաջ կուգայ, և ի՞նչ է դիտողութիւնը, եթէ ոչ փորձառութիւն :

Ըսել է որ, որ և իցէ՝ դրութիւն որ բնութեան օրէնքներէ դուրս ուրիշ օրինաց վրայ հիմնեալ է, ո՛չ այնչափ օգտակար է և ոչ ալ հիմնական :

Բնութիւնը մեզի աղէկ վերահասու ըրած է, որ մարդուս բարոյականութիւնըն ուղղելու համար անոր պակասութիւններն ու յատկութիւնները աղէկ դիտնալու է : Որչափ անխոհեմ ծնողքներ և անհմուտ դաստիարակներ սխալած և խիստ մեծ դժուարութեանց պատահած են իրենց զաւակաց կամ աշակերտներուն բարոյական դաստիարակութիւն տալու մէջ, և յուսահատ ձեռն թափ եղած են իրենց պաշտօնը կատարելէ՝ զանոնք աւելի փնտաւար մտորութեանց մէջ ձգելով : Ասոնց անհամար օրինակները անպակաս են, և մենք անձամբ իսկ ականատես եղած ենք թէ՛ դպրոցը եղած ժամանակնիս և թէ՛ անկէ դուրս ուրիշ պաշտօն վարած ատեննիս և մինչև հիմա ալ նոյնը կը նշմարենք տակաւին :

Որչափ ծնողքներ և դաստիարակներ իրենց զաւակները կամ աշակերտները մութութիւններէ զգուշացուցած ատեննին անգամ իրենք իրենց օրինակաւ մոլորեցուցած չեն իրենց զաւակները կամ աշակերտները :

Մէկ քանի տղաքներու պատահեցանք՝ որոնք բուականապէս կարող էին բարի կրթութիւն ստանալ, բայց ասոնց բերանը այնչափ լի էր պիղծ հայհոյութիւններով՝ ինչպէս չափահաս բայց սրիկայ մը, ասոնց ըրած պիղծ խօսքերնուն պատճառը հարցնել տեղեկանալով՝ սա պատճառը մէջ բերին թէ՛ այս խօսքերը մեր ծնողացմէ սորված ենք, որոնք շատ անգամ բարկացած ատեննին կը զուրցեն, և եթէ գէշ խօսքեր ըլլան ասոնք, հարկաւ մեր ծնողքը կը զգուշանան ընելու : Տղայոց տուած այս պատասխանը հետաքրքրութիւնս շարժելով՝ ըսածնուն ստուգութիւնը անձամբ ուղեցինք փորձել, և առիթը բերաւ որ ստուգեցինք, թէ՛ տղայոց մեզի տուած պատասխանը ստոյգ էր : Եւ ասանկ ո՛ր-

Ա. Հ. Ա. ՀՐԵՇՏԱԿԻ

ՀԱՅՈՑՍ ՀՐԱՌԻՐԱԿ

Ի ՆԸԱՆ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՐԴՈՐ

ԱՌ

ՀԱՅԿԱԶՆՈՐԴԻՍ

Բա՛ւ է Հայկազունք,
Արիւն եւ մրցմունք,
Սուր՝ աւար՝ նախանձ,
Արտասուք եւ լաց.
Բա՛ւ տոեղութիւն,
Զրկանք մատնութիւն,
Կործանումաւեր,
Եւ անբաւ զոհեր.

Զի մէկ Ստուծոյ, մէկ Նահապետի,
Մէկ Եկեղեցւոյ եւ մէկ Հայրենեաց.
Որդիք եւ եղբարք մէկ սիրտ մէկ արիւն,
Ի՞նչու ատենք զիրար, ի՞նչու, Հայկազունք.

Շատ է, Հայեր շատ,
Ինչ որ մինչեւ ցարդ,
Տեսանք կրեցինք,
Արիւն թափեցինք.

Օ՛հ պանդուխտ Հայեր՝ ի մի սիրտ աշխոյժ,
Մեր հէ՛գ Հայրենեաց նոր կեանք տանք եւ ոյժ.
Օ՛հ իրաց մզենք անձնական սխալիւ,
Եւ ՀԱՅ Ազգութեան, բերենք միշտ պատիւ.
Օ՛հ իրաց մզենք եւ շահ անիրաւ,
Եւ սէր Օտարին, բայց ոչ Հայրենեաց,
Թող ալ պարզուին դրոշք Հայերու,
Թո՛ղ համբոյր ձօնեն Հայերն իրարու,
Վկայ մեղ երկինք, ալ սիրենք զիրար,
Վկայ Հայրենիք ալ չ'ատենք զիրար.

Ստուած Հայրենիք,
Եւ Հայ ազգութիւն.
Ալ թո՛ղ դրուեն,
Մեր աշխոյժն արիւն.
Մեր սիրտն ու հոգին,
Եւ սէր կաթողին.

Հայկազունք թունդ՝ ի թունդ,
Վաղենք յառաջ գունդ ազունդ.
Յաշխոյժ՝ ի սիրտ՝ ի սէր՝ ի վստ,
Յառաջ երթանք խումբ՝ ի պար:

20 Մարտ 1862.

Ծան. Այս ոտանաւորը տաճկահայ ալ տղայ
ուած է:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՐՍԵՐԻ ԵՆՀՈՒՏԻ

ԵԱՆԻ

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀՐԵԱՅ

Գաղղիացի Էօփէն Սիւ անուն երեւելի գրագէտին «Թափառական Հրեայ» ամսուն հոգակաւոր հեղինակութիւնը՝ որ արդէն շատ լեզուներու թարգմանուած ու մեծ ընդունելութիւն գտած ու մեծաւ ասորժանօք կը կարդան, Միւնաւտի Էրճիա՝ դադարեալ լրագրին խմբագիր արժանայարգ Կարապետ Աղա Փանոսեան հմուտ գրագէտը առհասարակ ամենուն դիւրահասկնալի ընելու համար հայերէն տառերով մեծ յաջողակութեամբ և ընտիր սծով ճաճկերէն լեզուի թարգմանած և տեւոր առ տեւոր ամսոյս ութին հրատարակել սկսած է քառածալ դիրքով և մաքուր տպագրութեամբ:

Կը յուսանք որ ազգասէր և մեծարդոյ թարգմանչին այս օգտակար հրատարակութիւնը ընդունելութիւն կը գտնէ Սրբոյ հասարակութեանէն, ինչպէս որ արժանի է ասանկ սքանչելի գործ մը:

Թափառական Հրեայի ամբողջին դիւնին է 2 Օսմանեան լիւրա, մէկը կանխիկ և միւսն ալ զրքին կէսը տպուած ատեն վճարելի. իւրաքանչիւր տեւոր 16 երեսէ կը բաղկանայ և կը ծախուի 100 փարայի, իսկ զաւառներու համար 40 զը ճալբու ծախք սիտի առնուի:

Այս օգտակար գործը կը հրատարակուի ամեն հինգշաբթի օրերը: Ստորագրութեան տեղերն են, Կ. Պօլս Մեծարդոյ թարգմանչին սենեակը Վարադճի խանին վերի յարկը թիւ 1 սենեակը. Իզմիր, Մանուկ աղա Խաչիկեան. Իտիրնէ, Թորոս աղա Յոհաննէսեան. Պրոսա. Կարապետ աղա Փափաղեան. Կեսարիա, Յակօբ աղա Փանոսեան:

ԿԱՍ . Բայց, ինքը զինքդ զսպէ՛, մեր կորստեանը պատճառ ըլլալ կուզես :

ԲԻՑ . (առանց միտք դնելու) . Ես կը փափաքիմ որ . . . :

ԿԱՍ . Է՛հ, ապերախտ . . . Ես որ չափ կը հոգամ . . . քեզի ամենեւին իրոյթ չէ . . . :

ԲԻՑ . (ձէկն ցնցոտելով) . Ո՛հ, մէկ դի՛րնեմ . . . մէկ դի՛րնեմ . . . :

ԿԱՍ . Մարդ կուգայ . . . կ'աղաչեմ զգոյշ եղի՛ր . (Էրեւնի խաչելով) :

ՏԵՍԱՐԱՆ Զ .

Նշաները, և ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

ՍՊԱ . Մարդիկը կուգայ . (էլ Լուսնայ) :

ԲԻՑ . Նայէ՛, նայէ՛, կապտան . . . Ի՛նչ զարհուրելի դէմքով կուգայ :

ԿԱՍ . Քիցցարաօ :

ԲԻՑ . Ղիտէ՛ . խղճին անհանգստութիւնը երեսէն յայտնի է :

ԿԱՍ . Քիցցարաօ :

ԲԻՑ . (ինքնիքէն գալով) . Ներէ՛, բա՛րեկամ . . . ներէ . . . :

ՏԵՍԱՐԱՆ Է .

Նշաները, և ՄԱՐԳԻԶ

ՄԱՐ . (կամայ, կամայ խաչելով կո՛տայ :
էնդանստեանն էլ նայի, էլ հառաչէ, արհեստաւորներուն էլ նայի ետքն էլ նստի) . Մօտ եկէ՛ք : Դուք այն արհեստաւորներէն էք որ բանտին մէջ իմ . . . Խաչկոնտային համար նոր սենեակներ շինեցիք, այնպէս չէ՛ :

ԲԻՑ . (ցած) Ի՛ր աղջիկը կոչելու չի համարձակիր :

ԿԱՍ . (ցած ձայնով) Լուէ՛ : (Բարձր Մարտիկէն) Այո՛ տէր :

ՄԱՐ . Ո՞րչափ ատեն աշխատեցաք :

ԿԱՍ . Քսան օր :

ՄԱՐ . (ինամիտ) . Այնչափ օրուան

մէջ . . . Խաչկոնտան տեսա՞ք :

ԿԱՍ . Ամենեւին, ան բանտին մէջ արդիւրած էր :

ՄԱՐ . (ճորճելու նշաններ ցոյցնելէ ետք) . Շատուոր էիք :

ԿԱՍ . Վեց հոգի :

ՄԱՐ . Ձեր պահանջումն ի՛նչ է :

ԿԱՍ . Սհաւասիկ, տէր, ցուցակը :

ՄԱՐ . (առանցին էլ կարգայ ցոյցնելով) . Զարհուրեցի յառաջիկային յայտնելով :

ԲԻՑ . (ցած ձայնով) . Ի՛ր տեսնե՞ս բարեկամ, ի՛նչպէս կը մորմոքի անդուծ հայր մը, որ իր անմեղ աղջկանը բանտն իր ձեռքովը շինել կուտայ :

ԿԱՍ . Ճշմարիտ է . . . բայց կաղաչեմ լուէ՛ :

ԿԱՍ . (գլուխը վեր վերցնելով) . Ո՛վ կայ հոգ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Ը .

Նշաները, և ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

ՄԱՐ . (ապաստաւորէն) . Այս ցուցակը արեւ տեսին ատուր, եւ ըսէ որ այս մարդոց ըստ տակը տայ : (ապաստաւորը կ'երթայ) . Երբ որ կուզէք տեսնել զայն, որ ձեր ստակը վճարէ :

ԿԱՍ . (խառնակելով) . Շնորհակալ եմ, տէր : Երթանք :

ԲԻՑ . Այո՛ այո՛, երթանք :

ՄԱՐ . Քիչ մը կեցէ՛ք :

ԲԻՑ . (ցած ձայնով) . Ի՛նչ պիտի ըսէ :

ԿԱՍ . ցած ձայնով) . Համբերէ՛, տես ներքե :

(Շարունակելէ)

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԻՆԱՍ Մ . ՀԱՅԿ ԳՍՓՍՄԱՃԵԱՆ
ԵՒ

ՏԵՐԵՆՈՒԹԵԱՄԲ

Պ . ԲՈՐԹՈՒԹԱՆԵԱՆԻ

Ս . ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ
Կ . ՊՈՂԻՍ ԻՄԱՄ-ԱՍԼԻ ԽԱՆ